

РОЗДІЛ IV

ПОЛЬСЬКЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.1 : 821.162.1

Аліна Базилян

Ф. ДОСТЄВСЬКИЙ У РЕЦЕПЦІЇ ПОЛЬСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА XX СТОЛІТТЯ

Розглядається рецепція Ф. Достоевського польським літературознавством другої половини XX століття.

Ключові слова: вплив, рецепція, діалог, аналіз, концепція краси.

Bazylyan A. F. Dostoevski in the reception of Polish literary criticism of the second part of XX century. The article deals with the reception of Polish literary criticism of the second part of XX century.

Key words: influence, reception, dialogue, analysis, the concept of beauty.

Проблема Ф. Достоевський та польська література актуальна для сучасної компаративістики. Усе частіше з'являються публікації на цю тему як у Польщі, так і за її межами. Увагу дослідників привертає не лише біографія Ф. Достоевського, його художні твори, щоденники та статті, а й характер рецепції всієї його спадщини в Польщі у різні часи. Це зумовлено потребою поглибити знання про різні види „присутності” Ф. Достоевського у свідомості, насамперед, польської творчої інтелігенції. Доробок зарубіжних і вітчизняних літературознавців дає всі підстави для подальшого дослідження. Тому наша *мета* полягає у тому, щоб скласти уявлення про рецепції Ф. Достоевського польськими вченими другої половини XIX – початку XX ст., визначивши нові аспекти цієї проблеми.

Аналіз праць польських літературознавців свідчить, що процес вивчення “присутності” Ф. Достоевського в польському “красному” письменстві протікає нерівномірно. Найінтенсивніший період дослідження – це друга половина 60-х і 70-ті рр. XX ст.; триває до його кінця. Причину такого стану з'ясовує російський полоніст В. Хорев, який підкреслив, що рецепція Ф. Достоевського є більш вивченою до

1945 р. З 1945 і приблизно до 1956 р. цей процес майже припиняється. Діалог польських письменників із російським класиком залишається в тіні. Коріння такої „байдужості”, вважає В. Хорев, полягає у специфіці політичних обставин: *„Следует иметь в виду, – пише він, – что рецепция Достоевского в Польше в первое послевоенное десятилетие, до середины 50-х гг., была весьма ограничена. Вслед за советским Союзом, где Ф. Достоевский был объявлен реакционным писателем и долгое время не издавался, в Польше тогда он также считался „подозрительным”* [4, 101]. Проте треба пам'ятати, що 40-ві рр. ХХ ст. не були цілком безмовними. Саме тоді в їхній „тиші” було визначено головний аспект інтересу польської думки до художньо-філософського світоуявлення Ф. Достоєвського.

Серед перших, хто звернувся до „таємничих” 40-х рр., була польська дослідниця Д. Кулаковська, яка слушно зазначає *„В первые послевоенные годы в Польше не появилось значительных работ о творчестве Достоевского, но уже тогда* [тут і далі виділено мною.– А. Б.] *обозначилось главное направление будущих исследований. Отметим, – продовжує авторка,– прежде всего полемику вокруг гуманизма Достоевского, которая велась на страницах католической печати сразу после войны... и лейтмотивом которой являлась мысль о том, что истоки популярности Достоевского следует искать и вне сферы литературы”* [1, 76–77]. Наукові здобутки Д. Кулаковської свідчать, що саме в 40-ві рр. ХХ ст. вплив Ф. Достоєвського на суспільну свідомість вийшов за межі красного письменства. Подальший розвиток європейської цивілізації наштовхує на думку, що найбільший інтерес до російського письменника виникає у 80-ті рр. ХХ ст., а це можна пояснити так: *„...усиление внимания к творчеству Достоевского связано с разочарованием в современных технократических концепциях развития и с кризисом традиционного представления о „научном образе мира” с его презрением к гуманитарным областям знания...”* [1, 80]. У цих соціально-політичних умовах повернення польського суспільства до Ф. Достоєвського слуговало протиположно зневазі до гуманізму. Своєрідний прояв такого опору проявляється у тому, що в післявоєнний період, після довгої перерви, у 1955 р. з'являються такі переклади романів, як „Бедные люди”, „Преступление и наказание”, а в 1957 – „Униженные и оскорбленные”, а також „Записки из Мертвого дома”. Важливою подією в культурному житті

Польщі стало те, що в 1955–1964 рр. почало виходити одинадцятитомне зібрання творів Ф. Достоевського за редакцією П. Хертца. Кінець XIX – початок XX ст. позначився активізацією видання творів Ф. Достоевського. На полицях книжкових магазинів з'являються „Бесы”, „Преступление и наказание”. Стає більш інтенсивним вивчення життєтворчості письменника. Першою ластівкою в 50-ті рр. XX ст. була монографія С. Мацкевича „Достоевський” (1957), де дослідник, звернувшись до поширеного тоді стереотипу „російської душі”, основну увагу приділив біографічним даним. Незважаючи на те, що праця викликала численні протиріччя, опинившись поза конкуренцією, швидко завоювала симпатію читачів. Із кінця 50-х рр. монографічні дослідження активізуються: публікуються книги А. Валіцького [16], Р. Пшибильського [15], Т. Позьняка [14], Д. Кулаковської [10], а також статті, де розглядаються різні аспекти творчого доробку Ф. Достоевського. Усі ці дослідження умовно можна розділити на дві групи. До першої входять праці, де під різним кутом зору аналізується художньо-філософський, естетичний та релігійний світ російського письменника. У працях другої групи – ставлення польських письменників до художніх досягнень російського класика.

Найбільш продуктивним серед них був історик, філософ А. Валіцький, який присвятив Ф. Достоевському багато років свого життя. Так, у 1959 р. виходить його монографія „Osobowość i historia (Studia z dziejów literatury i myśli rosyjskiej)” („Особистість і історія. Дослідження з літератури та російської думки”), у якій один із розділів називається „Dostojewski a idea wolności”. У 1964 р. А. Валіцький пише ще одну монографію „W kręgu konserwatywnej utopii: Struktura i przemiany rosyjskiego słowianofilstwa” („В кругу консервативної утопії: Структура і зміни російського слов'янофільства”) і знову присвячує окремий підрозділ інтерпретації філософських поглядів Ф. Достоевського.

У цьому ж році виходить фундаментальна праця історика, літературознавця Р. Пшибильського „Dostojewski i „przeklęte problemy”. Od „Biednych ludzi” do „Zbrodni i kary” („Достоевський і його прокляті питання”. Від „Бідних людей” до „Злочину і кари”), у якій уже сама назва вказує на предмет і рамки дослідження, тобто еволюцію світоглядної концепції письменника.

Аналізуючи цю монографію, не можна оминати увагою сторінку, де Р. Пшибильський висловлює подяку Стефану Жулкевському,

вказуючи на методологію своєї праці: „*Stefan Żółkiewski – za ogólne wykształcenie metodologiczne, bez którego podjęcie tej pracy byłoby niemożliwe. Jak dla wielu historyków literatury mojego pokolenia, – пише він, – inspiracja Profesora była dla mnie szkołą nowoczesnej marksistowskiej interpretacji zjawisk kulturalnych*” [15, 3]. Це висловлювання важливе тим, що, з одного боку, вказано, що автор іде шляхом марксистської ідеології, а з іншого – воно настановує на новий аспект вивчення праці Р. Пшибильського. На наш погляд, було б корисно вивчити чи збігаються марксистські погляди польського літературознавця з поглядами на Ф. Достоевського в часи Радянського Союзу. Насамперед треба підкреслити, що у польського літературознавця у сфері вивчення більш широке коло російських авторів, ніж у радянських учених, починаючи з ХІХ ст. і завершуючи першою половиною ХХ ст., що пояснюється політичними чинниками того часу.

Досліджуючи численні рецепції Ф. Достоевського у світовому масштабі, Р. Пшибильський більш детально розглядає погляди російських та українських критиків, філософів і письменників, називаючи імена В. Белінського, В. Майкова, В. Добролюбова, Д. Писарева, М. Михайловського, В. Соловйова, Д. Мережковського, В. Розанова, Л. Гроссмана, Л. Шестова, Д. Чижевського, М. Бахтіна та ін. Значно менше уваги приділяє дослідникам Західної Європи та інших країн – Дж. Сіммонс, К. Мочульський, Ж. П. Сартр, А. Камю, А. Стрінберг, М. Прус, Дж. Джойс, Р. Л. Джексон, Р. Б. Севалль та ін. Проте треба зауважити, що поза його увагою залишається сприйняття творчості Ф. Достоевського польськими письменниками, літературознавцями та критиками.

Важливо, що у подальших розділах Р. Пшибильський поставив питання про різницю методів І. Тургенєва, Л. Толстого та Ф. Достоевського, вказавши, що творчість російського письменника до 40-х рр. ХІХ ст. носила романтичний характер: „*Twórczość Dostojewskiego, – пише Р. Пшибильський, – zarówno pod względem tematów, jak i stylu różni się bardzo wyraźnie od prozy wszystkich innych wielkich pisarzy drugiej połowy XIX wieku. Wynika to między innymi stąd że zarówno Turgieniew, jak i – dajmy na to – Tołstoj nie byli powiązani z tradycją romantyczną tak silnie, jak twórca Idioty*” [15, 36]. У подальших розділах монографії дослідник розкриває характер впливу на формування Ф. Достоевського-письменника таких письменників, як Ю. Лермон-

тов, М. Гоголь, Дж. Байрон. Детально розглядаючи історію створення та інтерпретації „Бедных людей”, „Двойника”, „Белых ночей”, Р. Пшибильський вносить свою лепту в осмислення поетики Ф. Достоевського, аналізуючи „країну снів” в „Хозяйке” чи „королівство ідеалу” в „Белых ночах”.

У 70-ті рр. ХХ ст. (1971, 1979) виходять праці Т. Позьняка: стаття „Dostojewski a modernizm polski: Szkic problemu” („Достоевський і польський модернізм: нарис проблеми”) та монографія „Dostojewski w kręgu symbolistów rosyjskich” („Достоевський у колі російських символістів”), де на перший план, як слушно зауважує Д. Кулаковська, „*выдвигается вопрос о новаторстве художественного освоения мира*” [1, 79]. Т. Позьняк був одним із перших, хто намагався дослідити вплив творчого методу Ф. Достоевського на польський модернізм.

Класифікація мотивів терпіння у прозі Ф. Достоевського була зроблена у 1981 р. Д. Кулаковською в монографії „Dostojewski. Dialektyka niewiary” („Достоевський. Діалектика невіри”), присвяченій христології. Ця праця є унікальною вже тому, що авторка виділила вісім варіантів терпіння у прозі Ф. Достоевського:

1. Cierpienie wybierane ze względu na urok estetyczny (taki charakter mają udręki miłosne Rogożyna w Idiocie).	1. Терпіння , вибране з естетичних причин (такий характер мають любовні муки Рогожина в романі „Идиот”).
2. Cierpienie jako warunek szczęścia (element taktyki hedonistycznej) – tak Makar Dołgorukij w Młodziku złoży ofiarę z własnego życia.	2. Терпіння як умова щастя (елемент гедоністичної тактики) – Макар Довгорукий в „Подростку” жертвує власним життям.
3. Cierpienie jako ekspiacja za winy własne – Raskolnikow i Tajemniczy Gość w Braciach Karamazow.	3. Терпіння як спокута за власну провину (Раскольников і Таємничий Гість в „Братьях Карамазовых”).
4. Cierpienie jako forma ekspiacji za winy cudze (robotnik Mikołka, przyznający się do niepopelnionego morderstwa, podobnie Sonia w Zbrodni i karze).	4. Терпіння як форма спокути за чужу провину (робітник Миколка, якого визнали вбивцею, або Соня в „Преступлении и наказании”).
5. Cierpienie jako katharsis,	5. Терпіння як катарсис,

uszlachetnienie przez wzmożoną wrażliwość na cudze losy (tak Zosima i jego nauki, tak w przypadku drogi przez mękę Aloszy).	ушляхетнення через посилену вразливість до долі інших (Зосим і його науки, так у випадку дороги через муки Альоши.)
6. Cierpienie (współcierpienie) jako oznaka przynależności do elity moralnej, do najlepszych (książę Myszkina w <i>Idiocie</i> , Iwan Karamazow).	6. Терпіння (співтерпіння) як ознака належності до моральної еліти, до найкращих (князь Мишкін у романі „Идиот”, Іван Карамазов)
7. Cierpienie jako nobilitacja, jako próba dowartościowania własnej mizerniej kondycji (bohater <i>Notatek z podziemia</i>).	7. Терпіння як nobilitacja, як спроба дотати вартості власній мізерній кондиції (герой „Записок из подполья”)
8. Cierpienie jako asceza (tu: eskalacja samoponiżenia pięknej <i>Nastazji</i> w <i>Idiocie</i> , samobójstwo <i>Krafta</i> w <i>Młodziku</i>). [19]	8. Терпіння як аскетизм (тут ескалація самоприниження красивої Анастасії в романі „Идиот”, самовбивство Крафта в „Подростку”).

Аналізуючи всі види *терпіння*, Д. Кулаковська відзначила, що не всі вони були рівнозначними для Ф. Достоевського, найближчим для нього треба вважати терпіння як nobilitacja.

Проблемі народності в історії ХХ ст., а також філософському змістові *краси* у Ф. Достоевського була присвячена монографія учня А. Валіцького А. де Лазарі „W kręgu Fiodora Dostojewskiego. Rozwieniczewstwo” (2000). У цій праці привертає увагу дискусія А. де Лазарі з перекладачем листів Ф. Достоевського, який визначив такі типи *краси*: красу позитивну Мадонни та красу негативну Содоми. У його розумінні таких типів значно більше і представлені вони парадигматично: *краса позитивна-правдива-досконала* та *краса негативна-фальшива-недосконала*: „*Tłumacząc dosłownie należałoby właściwie użyć zwrotu „piękno pozytywne”, – пише А. де Лазарі, – co pomogłoby zinterpretować wypowiedz Dymitra Karamazowa (ideał Madonny – piękno pozytywne, ideał Sodomy – piękno negatywne), ponieważ jednak w spuściźnie Dostojewskiego, jak już wspominałem, estetyka ściśle łączy się z etyką, pojęcie piękna z pojęciem prawdy i dobra, uznałem, że przeciwstawienie „piękna prawdziwego” „pięknu fałszywemu” bardziej oddaje*

myśl pisarza niż przeciwstawienie „piękna pozytywnego” „pięknu negatywnemu”, czy też „piękna doskonałego” „pięknu niedoskonałemu” [11, 134]. На думку А. де Лазарі, перекладач певною мірою не тільки спростив погляди Ф. Достоевського на красу, а й дещо спотворив їх.

Дослідники першої групи уже в заголовках чітко окреслили предмет свого дослідження, що не можна сказати про авторів другої групи, у якій винятком стала компаративістична праця Л. Язукевич-Оселковської „*Fiodor Dostojewski w twórczości Stanisława Brzozowskiego i Stefana Żeromskiego. Studium porównawcze*” („Федір Достоевський у творчості Станіслава Бжозовського та Стефана Жеромського. Порівняльний аспект”). Ця монографія з’явилася 1980 р. Л. Язукевич-Оселковська широко висвітлила різнобічні культурні зв’язки ХХ ст. з гуманістичним доробком Ф. Достоевського, узагальнюючи характеристику сприйняття російського письменника широким колом польської творчої інтелігенції з 1863 і до 1939 рр. У вступі дослідниця пояснює роль та значення Ф. Достоевського для російсько-польських культурних зв’язків: „*Sprawa związków kultury polskiej z twórczością Fiodora Dostojewskiego stanowi jedno z centralnych zagadnień w dziejach polsko-rosyjskich stosunków kulturalnych, jak również ma istotne znaczenie pod kątem teoretycznym i historycznoliterackim*” [8, 5].

Особливий інтерес становить друга частина монографії, в якій відображається письменницька рецепція творчості Ф. Достоевського.

Для аналізу дослідниця слушно вибрала дві найвизначніші постаті в історії польської літератури С. Бжозовського та С. Жеромського.

Розглядаючи „Зв’язки Станіслава Бжозовського з Достоевським”, Л. Язукевич-Оселковська змальовує широку картину не тільки захоплення польського письменника творами Ф. Достоевського, а й указує на спільні моменти у творах обох митців. Причину такого захоплення – зокрема у С. Бжозовського – авторка пояснює змінами суспільно-політичних умов, кризою епохи: „...*przełom XIX i XX stulecia*, – пише Л. Язукевич-Оселковська, – *jest momentem ożywienia i pogłębiania się polskiej recepcji twórczości Dostojewskiego, którego właśnie Stanisław Brzozowski okazał się promienitym wyznawcą i najlepszym propagatorem*” [8, 80].

Розглядаючи ставлення С. Жеромського до художньо-філософських концепцій Ф. Достоевського, Л. Язукевич-Оселковська вказала на неможливість розкриття цієї проблеми: „*W związku z tym*, – зазначає вона, – *musimy ograniczyć się do ukazania jedynie w najogólniejszym*

zarysie charakteru tych związków, do wydobycia najważniejszych powinowactw pomiędzy tymi pisarzami, oraz do zbadania przyczyn i kierunków zainteresowania się Żeromskiego Dostojewskim...” [8, 259].

С. Хельштинський був тим дослідником, який, аналізуючи твори Р. Пшибишевського („Przybyszewski. Opowieść biograficzna”, 1973), звертає увагу на те, що польський письменник вступає в дискусію з Ібсеном, Бюхнером та Ф. Достоєвським [7, 46]. Але, на жаль, він не розкрив її суть, а обмежився підкресленням, що Ф. Достоєвський поряд із Каспіровичем, Едгаром По та ін. був одним із улюблених авторів С. Пшибишевського: „Autorów, u których utwory bezustannie i zawsze z nową rozkoszą wczytywać się mogą, jest niewielu: Kaspirowycz, Edgar Poe, Barbey d’Aurévilly, Dostojewski, De Coster” [7, 378]. Отже, С. Хельштинський підкреслив, що польський письменник-модерніст постійно вчитувався в тексти вказаних письменників.

С. Хельштинський один із перших пов’язує роман С. Пшибишевського „Діти Сатани” з „Бесами” Ф. Достоєвського, який, на його думку, був написаний під сильним впливом російського письменника: „Pewna nowością były *Dzieci szatana*, będące pod silnym wpływem Dostojewskiego, popularnego podówczas w kołach literackich Norwegii” [7, 151]. Більш детально цю тему розвивали в українському літературознавстві А. Оніщенко (2000), в російському – А. Баранов (2000). На жаль, обидва ці автори на працю С. Хельштинського не посилаються.

Широкому колу письменників – від М. Конопницької до С. Пшибишевського – присвятила М. Подраза-Квятковська свою монографію „*Somnabulicy-Dekadenci-Herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*” (1985). На відміну від своїх попередників, авторка не обмежується розглядом окремих творів, де позначився вплив Ф. Достоєвського на С. Пшибишевського, а стверджує, що вся творчість польського письменника перебуває під впливом російського митця: „W powieści *Krzyk* (1917) można widzieć przede wszystkim powtórzenie – jedno z ogniw gatunku literatury sobowótrowej, tej literatury, do której należą utwory zarówno Dostojewskiego (wpływ tego pisarza widoczny jest w całej twórczości Przybyszewskiego), jak i E.A. Poeego...” [13, 110].

Звернувши увагу на збіги назв творів М. Конопницької та Ф. Достоєвського „Біси”, М. Подраза-Квятковська побачила тут певну закономірність; на її думку, Ф. Достоєвський був близький польській поетесі своїми концепціями: „Dogłębną bolesną analizę, –

пише М. Подраза-Квятковська, – *wiwisekcję dokonywaną na własniej świadomości – stanowi jeden z najciekawszych utworów Komornickiej: Biesy. Nawiązujący do Dostojewskiego zarówno poprzez tytuł, jak i poprzez przyjęcie koncepcji „nie dorodzonej”, jest ten utwór najwyższym punktem dojścia polskiej prozy autoanalitycznej; tej prozy, która rozwijała się głównie w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku*” [13, 246].

У 1974 р. у книзі „Проблеми польської літератури 1890–1939 рр.” А. Кійовський, дослідивши стратегію В. Гомбровича, звернув увагу на те, що його «*Epilepsja “Tancerza” jest zapożyczeniem z Dostojewskiego – razem z fabułą, przypominającą „Wspomnienia człowieka z lochu”; podobnym zapożyczeniem (może z Schulza?) wydaje się żydowskie pochodzenie Stefana Czarnieckiego i Zatmana oraz problem “mieszkańca” i jego “asymilacji”*» [9, 261]. Щодо цього, на нашу думку, з точки зору сучасного літературознавства мало сказати про просте запозичення, треба подивитись, яким чином трансформується цей сюжет. Методологію такого підходу можна знайти в книзі А. Нямцу „Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования)” (2007). Погоджуючись із поглядами А. Кійовського, вважаємо, що вони потребують не тільки подальшого розвитку, а й іншого трактування.

Проблема *Зла* була порушена в цьому ж році К. Викою. Дослідник, аналізуючи творчість Л. Андреева, пише про витoki *Зла*: “...*jeżeli o zintelektualizowaną wspólnotę zła chodzi, jego źródło jest aż w Dostojewskim. To przekrywienie nigdzie nie podlega dalszej analizie*” [17, 87]. Пізніше, у 1977 р. польський дослідник, характеризуючи період Молодої Польщі, зокрема творчість С. Бжозовського, зазначить: “*Brzozowski-prozaik ginał w cieniu Brzozowskiego krytyka. Zwłaszcza że Brzozowski prozaik doskonale rozumiał inspiracje wynikające z ducha Dostojewskiego*” [18, 225].

Існує ряд праць, присвячених відносинам С. Жеромського з Ф. Достоєвським, а у 1975 р. у книзі „Жеромський. Рецепція творчості” К. Беквіс (Claude Backvis), аналізуючи доробок С. Жеромського, висловив таку думку: “*Nie byłoby też rzeczą trudną znaleźć u Żeromskiego, – пише він, – (zwłaszcza w postaciach jego bohaterów) coś z Dostojewskiego. Pragnę tu podkreślić okoliczność zasługującą na studia specjalne: ten Polak tak dla kultury i światopoglądu polskiego reprezentatywny był zarazem najbardziej rosyjskim ze wszystkich wielkich pisarzy polskich*” [5, 332].

А ще раніше, у 1960 р., В. Борови вступив у діалог із Й. Скіфським, із яким не зовсім погоджувався: “*W pewnej chwili, – пише В. Борови,*

– znowu Skiwski przeprowadza porównanie pomiędzy dialogem Żeromskiego i Dostojewskiego nie spostrzegając, że odnośne urywki nie nadają się zestawienia, bo w jednym mamy do czynienia z humorystycznym, a w drugim z niehumorystycznym traktowaniem rzeczy” [6, 97]. Щоб довести свою думку, вчений навів уривки з творів С. Жеромського “Nawracanie Judasza”, “Państwo Słońca”, “Przedwiosna”, де згадується Ф. Достоевський.

Коли йдеться про рецепцію Ф. Достоевського в Польщі, не можна залишити поза увагою Ч. Мілоша, який, вивчаючи історію польської літератури до 1939 р., говорить не лише про стосунки польської і російської літератури, а й про нерівномірності проникнення ідей російської літератури в Польщу, які Ч. Мілош пояснював соціально-політичними причинами: “*Trudniej jest, – пише він, – oczasować przenikanie myśli rosyjskiej. Ograniczało się ono do tej części Polski, która była okupowana przez Rosję, ponieważ ludzie z zaboru austriackiego i niemieckiego nie znali języka, a jeśli na przykład czytali Dostojewskiego, to w przekładach niemieckich*” [12, 376]. Отже, для певної частини польських письменників, які не знали російської мови, сприйняття творчості Ф. Достоевського було обмежене лише перекладами, тоді як для М. Конопницької, З. Налковської, С. Жеромського, Я. Івашкевича та ін. Ф. Достоевський був доступний повністю, тому що вони мали змогу читати його в оригіналі. Це все не можна не враховувати, вивчаючи тему *Ф. Достоевський і польська література*. Проте, крім Ч. Мілоша, мало хто звертає на це увагу.

Стислий огляд найсуттєвіших сторін рецепції Ф. Достоевського в Польщі дає змогу дійти висновків, що це питання сьогодні потребує нових підходів. Зокрема, на наш погляд, було б важливо порушити проблему не про звичайний вплив Ф. Достоевського на письменників, а про глибину творчого процесу, в якому *чуже* (у цьому випадку концепція Ф. Достоевського) засвоюється представником іншої культури, в результаті чого постає в тій культурі як щось нове і як своє.

Література

1. Кулаковская Д. Феномен Ф. Достоевского в народной Польше // Сравнительное литературоведение и русско-польские литературные связи в XX веке. – М.: Наука, 1989. – С. 75–83.
2. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования): Монография. – Черновцы: Рута, 2007. – 520 с.

3. Онищенко В. Ф. М. Достоевский и польский модернизм („Бесы” Ф. Достоевского и „Дети Сатаны” Ст. Пшибышевского) // Достоевский и XX век.– К.: Логос, 2000.– Вып. II.– С. 148–150.
4. Хорев В. А. Достоевский и польские писатели второй половины XX века // Przegląd humanistyczny.– 2006.– № 5/6.– С. 97–111.
5. Backvis C. Myśli cudzoziemca o Żeromskim // Żeromski. Z dziejów recepcji twórczości 1895–1964.– Warszawa: PWN, 1975.– S. 325–343
6. Borowy W. O Żeromskim. Rozprawy i szkice.– Warszawa: PiW, 1960.– 318 s.
7. Helsztyński S. Przybyszewski. Opowieść biograficzna.– Warszawa: Ludowa spółdzielnia wydawnicza, 1973.– 528 s.
8. Jazukiewicz-Osełkowska L. Fiodor Dostojewski w twórczości Stanisława Brzozowskiego i Stefana Żeromskiego: Studium porównawcze.– Warszawa: PWN, 1980.– 419 s.
9. Kijowski A. Strategia Gombrowicza // Problemy literatury Polskiej lat 1890-1939. / Pod redakcją H. Kirchner, Z. Zabickiego.– Wrocław: PAN, 1974.– Seria II.– S. 261–295.
10. Kułakowska D. Dostojewski. Dialektyka niewiary.– Warszawa: Książka i Wiedza, 1981.– 268 s.
11. de Lazari A. W kręgu Fiodora Dostojewskiego: Poczewnictwo.– Łódź: Ibidem, 2000.– 190 s.
12. Miłosz Cz. Historia literatury polskiej do roku 1939.– Kraków: ZNAK, 1993.– 526 s.
13. Podraza-Kwiatkowska M. Somnabulicy-Dekadenci-Herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski.– Kraków; Wrocław: Wydawnictwo literackie, 1985.– 481 s.
14. Poźniak T. Dostojewski w kręgu symbolistów rosyjskich.– Warszawa, 1969.
15. Przybylski R. „Dostojewski s „przekłete problemy”: Od „Biednych ludzi” do „Zbrodni i kary”.– Warszawa: PIW, 1964.– 355 s.
16. Walicki A. Osobowość a historia (Studia z dziejów literatury i myśli rosyjskiej).– Warszawa, 1959.
17. Wyka K. Młoda Polska.– Kraków: Wydawnictwo literackie, 1977.– T. I.– 362 s.
18. Wyka K. Pogranicze powieści.– Warszawa: Czytelnik, 1974.– 502 s.
19. <http://sztukaliteracka.blogspot.com/2007/07/imiona-cierpienia-u-dostojewskiego.html>